

**OVERWEGINGEN**

**SAMENVATTING**

## Een samenvattende beschouwing

De reeks **OVERWEGINGEN** vormt geen verzameling losse essays, maar een samenhangende filosofische voorbereiding op de ORITUR-reeks. Ieder essay onderzoekt een begrip dat binnen onze tijd als vanzelfsprekend wordt beschouwd, om vervolgens te laten zien dat achter dit begrip een diepere werkelijkheid schuilgaat. Daardoor verschuift de aandacht geleidelijk van antwoorden naar vragen, van objecten naar relaties en uiteindelijk van ontwerpen naar ontstaan.

## **I – De glimlach van de moderniteit**

Het eerste essay onderzoekt de geschiedenis van de gebouwde wereld aan de hand van een onverwacht voorbeeld: Disney World. Niet het pretpark zelf staat centraal, maar de wijze waarop het een modern wereldbeeld zichtbaar maakt. Het laat zien dat architectuur door de geschiedenis heen steeds de ruimtelijke uitdrukking is geweest van de manier waarop een beschaving de werkelijkheid verstond. Van de kosmische orde van de Romeinse stad, via de gotische kathedraal en Versailles, tot de moderniteit en de Smart City verschuift telkens de bron van orde.

Daarmee wordt zichtbaar dat architectuur nooit slechts uit gebouwen bestaat, maar altijd een uitdrukking vormt van een dieper wereldbeeld. Het essay eindigt dan ook niet met een oordeel over de moderniteit, maar met een nieuwe vraag. Niet langer staat centraal hoe wij een betere wereld ontwerpen, maar hoe een werkelijk leefbare wereld kan ontstaan. Daarmee verschijnt voor het eerst de fundamentele houding van ORITUR.

## **II – Architectuur en de objectopvatting**

Het tweede essay richt zich op de wijze waarop de hedendaagse architectuur zichzelf begrijpt. De moderne architectuur beschouwt het gebouw grotendeels als een zelfstandig object. Deze objectopvatting heeft wetenschap, techniek en ontwerp veel gebracht en wordt dan ook niet verworpen.

Toch blijkt zij slechts een deel van de werkelijkheid zichtbaar te maken. Een woning is immers meer dan een object. Zij wordt bewoond, verandert in de tijd, verzamelt herinneringen en wordt opgenomen in het leven van een gemeenschap. Architectuur blijkt daarom niet besloten te liggen in vorm, materiaal of constructie alleen, maar ontstaat wanneer een gebouw zich duurzaam verbindt met mens, plaats, gemeenschap en tijd.

Daarmee wordt een fundamenteel onderscheid zichtbaar tussen design en architectuur. Design voltooit het object; architectuur begint juist daarna. De architect ontwerpt daarom niet de architectuur zelf, maar de voorwaarden waaronder architectuur kan ontstaan.

## **III – Duurzaamheid voorbij het object**

Het derde essay onderzoekt het begrip duurzaamheid. Niet de uitvoering ervan staat centraal, maar de vraag wat wij eigenlijk onder duurzaamheid verstaan. Het laat zien dat duurzaamheid in de moderne samenleving is uitgegroeid tot een vanzelfsprekend uitgangspunt, terwijl de betekenis ervan zelden nog expliciet wordt onderzocht.

Gaandeweg verschuift de aandacht van duurzaamheid naar leefbaarheid. Duurzaamheid blijkt geen doel op zichzelf te zijn, maar een voorwaarde voor een leefwereld waarin mensen kunnen wonen, werken, elkaar

ontmoeten en zich met hun omgeving verbinden. Daarmee wordt leefbaarheid de ruimere werkelijkheid waarbinnen duurzaamheid haar betekenis ontvangt.

Het essay eindigt met een tweede belangrijke verschuiving. Werkelijke duurzaamheid ontstaat niet uitsluitend uit menselijke keuzes, maar uit een houding van afstemming op de werkelijkheid waarvan de mens zelf deel uitmaakt. Keuze en afstemming worden zo met elkaar verbonden.

## **IV – De ontmoeting der beschavingen**

Het vierde essay verplaatst de aandacht van de gebouwde omgeving naar de ontmoeting tussen beschavingen. Het onderzoekt niet welke beschaving gelijk heeft, maar hoe verschillende beschavingen ieder op hun eigen wijze de werkelijkheid verstaan.

De moderniteit wordt daarbij niet afgewezen, maar erkend als één van de grootste verworvenheden uit de menselijke geschiedenis. Tegelijk laat het essay zien dat geen enkele beschaving de gehele werkelijkheid omvat. Iedere cultuur heeft een eigen taal ontwikkeld waarin religie, recht, architectuur, gemeenschap en economie met elkaar samenhangen.

Werkelijke ontmoeting ontstaat daarom niet door verschillen op te heffen, maar door ze eerst te verstaan. Niet overwinning, maar afstemming wordt het centrale begrip. De toekomst vraagt niet om één wereldbeschaving, maar om een wederzijdse bereidheid elkaars wijze van verstaan te herkennen. Ook hier verschijnt ORITUR niet als theorie, maar als houding.

## **V – De vergeten instemming**

Het vijfde essay brengt de voorgaande lijnen samen en stelt een nieuwe vraag: waarop berust de legitimiteit van onze gebouwde omgeving?

De gebouwde wereld blijkt het resultaat van ontelbare menselijke keuzes, terwijl de fundamentele vraag naar de gewenste leefwereld zelden expliciet is gesteld. Architectuur, stedenbouw en ruimtelijke ordening zijn steeds technischer geworden, terwijl de culturele vraag naar het goede leven naar de achtergrond is verdwenen.

Daarmee introduceert het essay het onderscheid tussen acceptatie en instemming. Mensen kunnen zich aanpassen aan hun omgeving zonder zich werkelijk met haar te identificeren. De wezenlijke vraag luidt daarom niet of een gebouw functioneert, maar of mensen zich herkennen in de wereld die zij gezamenlijk hebben voortgebracht.

Architectuur verschijnt daardoor niet langer als doel op zichzelf, maar als een middel waardoor een leefwereld kan ontstaan. Niet originaliteit of technische perfectie vormen uiteindelijk de maatstaf van

kwaliteit, maar het vermogen van een plaats om mensen duurzaam met elkaar, met hun geschiedenis en met hun omgeving te verbinden.

## Het geheel

Wanneer de vijf essays als één geheel worden gelezen, blijkt een duidelijke ontwikkeling zichtbaar te worden.

Het eerste essay onderzoekt het wereldbeeld dat aan onze gebouwde werkelijkheid ten grondslag ligt.

Het tweede onderzoekt het gebouw zelf.

Het derde verruimt dit naar de leefwereld.

Het vierde verbindt deze leefwereld met de ontmoeting tussen beschavingen.

Het vijfde vraagt uiteindelijk naar de legitimiteit van de wereld die wij gezamenlijk hebben gebouwd.

Daarmee vormen de essays geen verzameling afzonderlijke onderwerpen, maar één doorgaande beweging. Steeds wordt een vanzelfsprekend begrip onderzocht, vervolgens verruimd en uiteindelijk verbonden met een diepere werkelijkheid. De aandacht verschuift van object naar relatie, van beheersing naar afstemming, van ontwerp naar ontstaan.

In die zin zijn de OVERWEGINGEN geen kritiek op de moderniteit en evenmin een pleidooi voor een nieuwe architectuurstijl. Zij vormen een filosofisch onderzoek naar de begrippen waarmee de moderne mens zijn wereld begrijpt. Stap voor stap bereiden zij de lezer voor op de centrale vraag van ORITUR: niet hoe de werkelijkheid ontworpen of beheerst kan worden, maar hoe zij zich laat kennen en waaruit zij kan ontstaan.

De OVERWEGINGEN vervullen daarmee dezelfde functie als JANVS binnen de ORITUR-reeks. Zij openen geen deur naar nieuwe antwoorden, maar naar een andere wijze van kijken. De reeks vormt daarom geen verzameling essays naast ORITUR, maar het filosofische voorportaal ervan: een weg waarlangs de lezer stap voor stap wordt afgestemd op dezelfde onderzoekende houding die de traktaten vervolgens verder ontvouwen.